

I. د راپور لنډيز

د افغانستان برېښنا شرکت یو دولتي سهامي شرکت دی چې د افغانستان د سهامي او محدودالمسؤولیت شرکتونو د قانون مطابق تاسیس شوی دی او ټولې ونډې یې د افغانستان اسلامي جمهوریت پورې اړه لري. د افغانستان برېښنا شرکت د ۱۳۸۷ کال د غويي په ۱۵ مه رامنځته او د افغانستان د برېښنا موسسې ځای ناستی شو، د یادولو وړ ده چې د افغانستان د برېښنا مؤسسه د حقوقي پلوه یوه دولتي تصدي وه..

د څارنې او ارزونې خپلواکي گډې کمیټې، د برېښنا شرکت په هر اړخیزه توگه د ارزونې لاندې نیولې او په دې اروزنه کې یې د افغانستان برېښنا شرکت د چارواکو، پیروونکو، د اوبو او برېښنا وزارت له چارواکو، او د ملي تدارکاتو د ادارې له چارواکو سره مرکي ترسره کړې دي. د دې سربیره، کمیټې د بلخ، ننګرهار، کندهار، هرات، بامیانو او پروان ولایتونو ته کارې سفرونه کړي او په نوموړو ولایتونو کې یې له ۲۹۲ پیروونکو سره مخامخ مرکي ترسره کړې.

د ارزونې د موندنو پر بنسټ، ۶۴ سلنه پیروونکي د برېښنا د ویش په بهیر کې د روښتیا د نشتوالي له امله اندیښمن دي ، پداسې حال کې چې ۷۶ سلنه پیروونکي بیا پدې باور دي چې د برېښنا د بل ویشلو پروسه دقیقه او په وخت نده، د دې سربیره ۸۱ سلنه پیروونکي د غیر عادلانه تعرفې او ۸۲ سلنه بیا د برېښنا د قطع کولو لپاره د یو منظم پلان د نشتوالي له امله سر ټکوي. د نوموړي ارزونې موندنې په برېښنا شرکت کې د پراخو اصلاحاتو په راوستلو ټینګار کوي.

د اداري فساد پر وړاندې د زیانمنو ارزونې په برېښنا شرکت کې لاندې برخې تر پوښنې لاندې نیولې: د شرکت حقوقي جوړښت؛ مدیریت؛ تشکیلاتی جوړښت؛ د بشري منابعو مدیریتي سیستم؛ د تمویلونکو د مرستو مدیریت ؛ د پیروونکو شکایتونو ته رسېدنه ؛ د برېښنا د ویش پروسه، داخلي او خارجي څارنيز میکانیزمونه؛ او د فساد سره د مبارزې پالیسي.

مهمې موندنې

د برېښنا شرکت په حقوقي چوکاټ کې دوه مهمې ستونزې موجودې دي، لومړی، دا چې د برېښنا شرکت حقوقي چوکاټ د "انرژي د خدمتونو د تنظیم قانون" سره مغایرت لري، د انرژي د خدمتونو د تنظیم قانون پدې صراحت لري چې ټول هغه حقیقي یا حکمي اشخاص چې غواړي په هیواد کې برېښنا تولید، یا یې له بهره وارد او یا یې ویشي باید د دې خدمتونو لپاره جواز ترلاسه کړي. په دې اړه، باید یادونه وشي چې د افغانستان برېښنا شرکت هیڅ ډول ذکر شوي جوازونه نلري. د دې سربیره ، د انرژي د خدمتونو د تنظیم قانون د تعرفې تصویب د افغانستان د جمهوري دولت کار بولي پداسې حال کې چې د برق د پلورلو او نورو خدمتونو پالیسي بیا د تعرفې تصویب د مدیره هییت له صلاحیتونو څخه ګڼي..

د شرکت په مدیریتي برخه کې یوه لویه ستونزه موجوده ده . هغه دا چې عین اشخاص هم د افغانستان برېښنا شرکت د ونډه والو په ټولنه او هم په مدیره هییت کې د ونډه والو استازیتوب کوي، کوم چې د ګڼو روښانه ټکر دي. چې د ثابتو شتمنیو د ثبت لپاره د یو مناسب سیستم نشتوالی دې ته موکه برابره کړېده چې چارواکي او جنګ سالاران د برېښنا شرکت یو شمیر ثابتې شتمنې لاندې کړي . د بیلګې په توګه، جنګ سالارانو د افغانستان برېښنا شرکت ۳۵۵۱۲۶ متره مربع ځمکه او ۹۴ دوکانونه او یوه ودانۍ غصب کړې دي.

برسېره پردې، د افغانستان برېښنا شرکت له بسپنه ورکونکو څخه ۵.۱۲ میلیارده افغانۍ ترلاسه کړي او دا د شتمنیو په شکل په بیلابند پانډه کې ښودل شوي، خو بسپنه ورکونکي ادعا کوي چې دوي په افغانستان کې د برېښنا سکتور سره شاوخوا ۴ میلیارده ډالره مرسته کړې چې د ۲۲۰ میلیارده افغانیو معادل دي ، دا پدې معنی ده چې په ملیاردونو افغانۍ ورکې دي.

فساد د میټرونو د توزیع په پروسه کې په پراخه پیمانه موجود دی او د یو شمیر سوداګرو په وینا دوی د درې فازه میټر د ترلاسه کولو لپاره ۴۰ زره امریکایي ډالر بډې ورکوي. د دې سربیره ، له هغو پیرودونکو څخه چې د اوبو برق کاروي د حرارتي برق لګښت اخیستل کیدل، یوه بله ستونزه ده چې پیرودونکي ورسره لاس او ګریوان دي.. په ځینو مواردو کې سوداګریز شرکتونه د بریښنا له استوګنیزو ارزانه قیمتونو څخه استفاده کوي. همدارنګه، د افغانستان بریښنا شرکت د شکایتونو د بکسونو له لارې د ترلاسه شویو شکایتونو د شمیر ریکارډ نلري او د حل شویو قضیو آمار هم نلري. برسېره پردې، هغه دینابیس چې د ۱۴۴ شمیرې څخه تر لاسه شوي شکایتونه ثبتوي، ناسم مالومات لیردوي، د بریښنا شرکت د ادعا پر بنسټ دوی ټولو رسیدلو شکایتونو ته رسیدنه کړیده .. پداسې حال کې چې پیرودونکي بیا دا ردوي چې د دوی شکایتونو ته دې رسیدنه شوی وي.

کلیدي سپارښتې

د څارنې او ارزونې خپلواکي گډې کمیټې سپارښتې په دريو کټه گوريو ویشل کيږي: الف) حقوقی سپارښتې؛ ب) بنسټيزي سپارښتې او ج) هغه سپارښتې چې موخه یې د حقیقي فعالیتونو اړوندو ستونزو حل کول دي. مهمې سپارښتې په لاندې ډول دي:

- د افغانستان بریښنا شرکت اساسنامه او نور ټول حقوقي سندونه باید د بریښنا انرژۍ د خدمتونو د تنظیم قانون په رڼا کې تعدیل شي.
- د دولتي تصدیو او محدود المسؤلیت شرکتونو لپاره د یوه قانون تصویب او منظوري.
- د ونډه والو په ټولنه او مدیره هیئت کې باید عین اشخاص د ونډه والو استازیتوب ونه کړي ؛
- د سهامی او محدودالمسؤلیت شرکتونو په قانون او د بریښنا شرکت په اساسنامه کې باید د مدیره او نظار هیئت لپاره معیارونه په پام کې ونیول شي.
- د افغانستان بریښنا شرکت د داخلي قواعدو ۱۶مې مادې دویم پاراګراف باید په داسې ډول تعدیل شي چې په داخلي تفتیش امریت کې د اجرائیوي رئیس د لاسوهني مخه ونیسي..
- د اضافي میټرونو د کشف او په قضیه کې د ښکېلو کارکونکو د پیداکولو په موخه د یوې سروې تر سره کولو او دهغو کارکونکو ته جزا ورکول چې په نوموړې پروسه کې ښکېل دي ؛
- د افغانستان بریښنا شرکت تشکیل باید د دغه ادارې د دندو او مکلفیتونو په رڼا کې له سره بیا وکتل شي.
- د څار یوه داسې اداره باید منځته راوړل شي چې د ټولو دولتي شرکتونو د تفتیش او د هغوی د مالي، عملیاتي، او پیرودونکیو اړونده مسئلو د د پلټنې په اړه لازمه پوهه او مهارتونه ولري.
- داخلي تفتیش امریت د ټولو بستونو لپاره د مواصفتو او شرایطو یو هر اړخیز لست برابرول او د نویو مواصفتو او شرایطو د لست په اساس د موجوده کارکونکیو ارزول.
- د خطرونو هر اړخیزه ارزونه ترسره کول او د خطر د نوي چمتو شوي جدول له مخې د تفتیش پلان جوړول.
- د افغانستان بریښنا شرکت باید هم د فساد سره د مبارزې یوه پالیسي او هم د فساد پر وړاندې یوه اوږدمهاله استراتېژي جوړه کړي او د نوموړې ستراتیژۍ څخه د فساد پر وړاندې د مبارزې د کلني پلان په چمتو کولو کې ګټه پورته کړي.
- د افغانستان بریښنا شرکت باید په ټول هېواد کې د انالوک (Analog) میټرونه په پیش پرداخت ډیجیټلي میټرونو بدل کړي.
- دافغانستان بریښنا شرکت باید د میټرونو د ویش د سندونو په طی مراحل کولو کې د کمیشنکارانو مخنیوی وکړي.
- د افغانستان بریښنا شرکت باید یوه ارزونه ترسره کړي او له هغه کورونو څخه بریښنا پرې کړي چې له یوه څخه زیات میټرونه لري او هغه کورونه مجازات کړي چې میټر نه لري او بریښنا کاروي.
- دافغانستان بریښنا شرکت باید د بریښنا د ضایعاتو د مخنیوي لپاره یوه هر اړخیزه پلان جوړ او پلی کړي.

- د افغانستان برېښنا شرکت باید په ۱۴۴ شمېره د شکایتونو د ثبتولو د میکانیزمونو په تړاو د ډله ایزه رسنیو له لپارې د عامه پوهاوي کمپاین په لاره واچوي.

راتلونکی کام

د سپارښتنو په اړه باید یادونه وشي چې د ځینو سپارښتنو د عملي کولو لپاره د افغانستان د برېښنا شرکت لخوا د سیاسي ارادې لرل کافي نه دي. ځنې سپارښتنې له دولتي ادارو څخه هم قوي همکارۍ ته اړتیا لري. نو له دې امله، سپارښتنې باید د اړوندو بنکیلو لورو سره په همکارۍ ترسره شي. په هر صورت، لومړنۍ محرک یې باید د افغانستان برېښنا شرکت وي ځکه ټولې سپارښتنې ورته راجع کیږي.

د انرژي سکتور نه یواځې د افغانستان خلکو لپاره اهمیت لري، بلکه د سیمه ییزو تشبثونو او پانگوالو لپاره هم مهم دی. ځکه تجار او پانگوال د اقتصادي پرمختګ لپاره چلوونکي ځواکونه دي. نو له دې کبله، د افغانستان د پرمختګ لپاره د دې سکتور مناسب مدیریت او اصلاح خورا مهم دي.